

**МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО**

Факультет Природничих наук

Кафедра ботаніки, екології та садово-паркового господарства

Назва курсу <i>Нормативний</i>	ЛІКАРСЬКІ РОСЛИНИ
Ступінь освіти Освітня програма	Магістр Садово-паркове господарство. Ландшафтний дизайн Екологія Біологія людини та фізична реабілітація Середня освіта. Хімія. Біологія, здоров'я людини та природознавство Середня освіта. Біологія та здоров'я людини. Хімія Середня освіта. Біологія та здоров'я людини. Психологія Середня освіта. Природничі науки
Рік викладання/ Семестр/ Курс (рік навчання)	2025-2026/ парний
Викладач	
Профайл викладача	
Контактний тел.	
E-mail:	
Сторінка курсу в ЦОДТ МДПУ ім. Б.Хмельницького	https://dfn.mdpu.org.ua/course/view.php?id=5353
Консультації	<i>Онлайн-консультації:</i> через систему ЦОДТ МДПУ ім. Б. Хмельницького.

1. АНОТАЦІЯ

Люди споконвіку користуються рослинами для лікування численних недуг. Застосовування лікувальних рослин у народній медицині пояснюється тим, що протягом тисячоліть передісторична людина харчувалася лише рослинами. Отже, вона досить швидко навчилася відрізняти корисні рослини від отруйних і знаходити лікувальні. Наші предки добре знали на травах, уміли лікувати ними різні хвороби, з покоління у покоління передаючи і збагачуючи цей досвід. За ресурсами лікарських рослин Україна є однією з провідних держав, що зумовлено багатством та розмаїттям флори, яка налічує понад 4 тис. видів хвощових, папоротевих, голонасінних та квіткових рослин, серед яких багато корисних для народного господарства та медицини. Понад 200 видів рослин природної флори використовується у народній медицині, з яких тільки четверта частина культивується. Лікарські рослини також використовуються і в ландшафтному дизайні. Під час вивчення курсу «Лікарські рослини» отримуються теоретичні знання і практичні навички з наступних питань: біологічні особливості лікарських рослин; сучасні технології вирощування лікарських рослин; правила збирання та зберігання лікарської сировини; використання лікарських рослин в ландшафтному дизайні.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

Мета освітнього компонента – отримання знань про біоекологічні особливості лікарських рослин та їх використання в ландшафтному дизайні.

Завдання курсу - дати теоретичні знання і практичні навички з наступних питань: біологічні особливості лікарських рослин; сучасні технології вирощування лікарських рослин; правила збирання та зберігання лікарської сировини; використання лікарських рослин в ландшафтному дизайні.

3. ПЕРЕЛІК КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ, ЯКІ НАБУВАЮТЬСЯ ПІД ЧАС ОПАНУВАННЯ ОСВІТНІМ КОМПОНЕНТОМ

Загальні компетентності:

ЗК 02. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності:

СК 01. Здатність розробляти технології вирощування декоративних, лікарських та плодових рослин в закритому та відкритому ґрунті.

СК 15. Здатність викладати спеціальні дисципліни в закладах вищої та фахової передвищої освіти, навчати співробітників інноваційної діяльності та здійснювати просвітницьку природоохоронну діяльність серед населення.

4. РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Програмні результати навчання (ПРН)

ПР 12. Створювати об'єкти озеленення різного призначення та підбирати комплекс робіт по догляду за рослинами у насадженнях.

ПР 13. Організовувати навчально-пізнавальну діяльність студентів.

ПР 15. Організовувати та виконувати просвітницьку природоохоронну діяльність серед населення.

ПР 16. Здійснювати популяризацію ідеї комфортного міста, публічних просторів за рахунок створення, привабливих рекреаційних і пейзажних локацій в контексті розвитку туристичної інфраструктури регіону.

5. ОБСЯГ КУРСУ

Вид заняття	лекції	Практичні заняття	самостійна робота
Кількість годин	40	20	60

6. ПОЛІТИКИ КУРСУ

Політика академічної поведінки та етики:

- ☐ Не пропускати та не запізнюватися на заняття за розкладом;
- ☐ Вчасно виконувати завдання практичних занять та питань самостійної роботи;
- ☐ Вчасно та самостійно виконувати контрольно-модульні завдання

7. СТРУКТУРА КУРСУ

7.1 СТРУКТУРА КУРСУ (ЗАГАЛЬНА)

Кількість годин	Тема	Форма діяльності (заняття, кількість годин)	Література	Завдання	Термін виконання
БЛОК 1 Загальні відомості про лікарські рослини					
14	Тема 1. Вступ. Предмет та завдання освітнього компоненту «Лікарські рослини в ландшафтному дизайні».	Лекція (1 год.)	1-9	Предмет та завдання освітнього компоненту «Лікарські рослини в ландшафтному дизайні».	впродовж другого навчального семестру (перший періодичний контроль)
16	Тема 2. Історія використання та значення лікарських рослин в житті людини.	Лекція (1 год.) Самостійна робота (15 год.)	1-9	Поняття про лікарські рослини: загальні та біологічні. Народногосподарське значення лікарських рослин. Історія використання лікарських	впродовж другого навчального семестру (перший періодичний контроль)

				рослин. Аптекарські сади. Фітотерапія.	
15	Тема. 3. Перспективи розвитку лікарського рослинництва в Україні.	Самостійна робота (15 год.)	1-9	Переваги інвестиційної привабливості вітчизняного ринку лікарської рослинної сировини. Перспективи та пріоритети державної політики розвитку лікарського рослинництва.	впродовж другого навчального семестру (перший періодичний контроль)
10	Тема 4. Лікарська рослинна сировина: збирання, сушіння та зберігання.	Лекція (10 год.) Практичне заняття (4 год.)	1-9	Морфологічна класифікація ЛРС. Календар заготівлі лікарських рослин. Способи сушіння ЛРС: штучний підігрів, вакуум та рідкий азот. Особливості зберігання.	впродовж другого навчального семестру (перший періодичний контроль)
15	Тема 5. Хімічний склад лікарських рослин.	Самостійна робота (15 год.)	1-9	Поняття про речовини первинного та вторинного синтезу. Основні групи діючих речовин, походження та їх застосування: вуглеводи; глікозиди, алкалоїди; феноли, класифікація, використання в медицині; флавоноїди; терпеноїди; мінеральні речовини; фітонциди, рослинні гормони; білки, ферменти; вітаміни. Рослинне походження, фізіологічне значення та застосування вітамінів.	впродовж другого навчального семестру (перший періодичний контроль)

				Рослинне походження, фізіологічне значення та застосування білків, ферментів, гормонів.	
БЛОК 2. Використання лікарських рослин в ландшафтному дизайні					
10	Тема 6. Біоекологічна характеристика однорічних та дворічних лікарських рослин.	Лекція (14 год.) Практичне заняття (2 год.)	1-9	Екологічні групи, особливості будови та розмноження однорічних рослин: нагідки лікарські, бурolistка однорічна, ромашка лікарська, буркун лікарський, наперстянка пурпурова, шавлія, калістефус китайській, настурція культурна. Екологічні групи, особливості будови та розмноження дворічних рослин: наперстянка пурпурова, буркун лікарський.	впродовж другого навчального семестру (другий періодичний контроль)
10	Тема 7. Біоекологічна характеристика багаторічних лікарських рослин.	Лекція (14 год.) Практичне заняття (4 год.)	1-9	Особливості будови та розмноження багаторічних рослин: самосил гайовий, м'ята ментолова, м'ята перцева, м'ята кучерява, м'ята довголиста, меліса лікарська, лаванда вузьколиста, ехінацея пурпурова, шавлія мускатна, монарда двійчаста, материнка звичайна, гісоп лікарський, чебрець повзучий, чебрець лимонний, чабер болеро, чабер садовий, перовскія, горицвіт	впродовж другого навчального семестру (другий періодичний контроль)

				весняний, мордовник звичайний, бадан товстолистий.	
8	Тема 8. Використання лікарських рослин в квітково-декоративному оформленні.	Практичне заняття (6 год.)	1-9	Створення аптекарських садів. Використання лікарських рослин в квітково-декоративному оформленні сучасного ландшафту: квітник, міксбордер, рабатка, альпійська гірка.	впродовж другого навчального семестру (другий періодичний контроль)
15	Тема 9. Використання лікарських рослин для озеленення водойм та дахів.	Практичне заняття (4 год) Самостійна робота (15 год.)	1-9	Асортимент лікарських рослин та їх використання в озелененні водойм. Технологічні особливості озеленення дахів за участю лікарських рослин.	впродовж другого навчального семестру (другий періодичний контроль)
4	Тема 10. Основні шкідники та хвороби лікарських рослин.	Самостійна робота (15 год.)	1-9	Загальні особливості основних шкідників лікарських рослин. Загальні особливості основних збудників захворювань лікарських рослин. Біологічний захист лікарських рослин від шкідників та хвороб.	впродовж другого навчального семестру (другий періодичний контроль)

7.2 СХЕМА КУРСУ (ЛЕКЦІЙНИЙ БЛОК)

Тема лекції	Зміст лекції
Вступ. Предмет та завдання освітнього компоненту «Лікарські рослини в ландшафтному дизайні».	Предмет та завдання освітнього компоненту «Лікарські рослини в ландшафтному дизайні».
Історія використання та значення лікарських рослин в житті людини.	Поняття про лікарські рослини: загальні та біологічні. Народногосподарське значення лікарських рослин. Історія використання лікарських рослин.
Лікарська рослинна сировина.	Збирання, сушіння та зберігання лікарської рослинної сировини. Морфологічна класифікація ЛРС.
Біоекологічна характеристика однорічних та дворічних лікарських рослин.	Екологічні групи, особливості будови та розмноження однорічних рослин: нагідки лікарські, буролистка однорічна, ромашка лікарська, буркун лікарський, наперстянка пурпурова, шавлія, калістефус китайській, настурція культурна. Екологічні групи, особливості будови та розмноження дворічних рослин: наперстянка пурпурова, буркун лікарський.
Біоекологічна характеристика багаторічних лікарських рослин.	Особливості будови та розмноження багаторічних рослин: самосил гайовий, м'ята ментолова, м'ята перцева, м'ята кучерява, м'ята довголиста, меліса лікарська, лаванда вузьколиста, ехінацея пурпурова, шавлія мускатна, монарда двійчаста, материнка звичайна, гісоп лікарський, чебрець повзучий, чебрець лимонний, чабер болеро, чабер садовий, перовскія, горицвіт весняний, мордовник звичайний, бадан товстолистий.

7.3 СХЕМА КУРСУ (ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ)

Тема практичного заняття	Зміст практичного заняття
Лікарська рослинна сировина: збирання, сушіння та зберігання.	Календар заготівлі лікарських рослин. Способи сушіння ЛРС: штучний підігрів, вакуум та рідкий азот. Особливості зберігання
Біоекологічна характеристика однорічних та дворічних лікарських рослин.	Екологічні групи, особливості будови та розмноження однорічних рослин: нагідки лікарські, буролистка однорічна, ромашка лікарська, буркун лікарський, наперстянка пурпурова, шавлія, калістефус китайській, настурція культурна.

	Екологічні групи, особливості будови та розмноження дворічних рослин: наперстянка пурпурова, буркун лікарський.
Біоекологічна характеристика багаторічних лікарських рослин.	Особливості будови та розмноження багаторічних рослин: самосил гайовий, м'ята ментолова, м'ята перцева, м'ята кучерява, м'ята довголиста, меліса лікарська, лаванда вузьколиста, ехінацея пурпурова, шавлія мускатна, монарда двійчаста, материнка звичайна, гісоп лікарський, чебрець повзучий, чебрець лимонний, чабер болеро, чабер садовий, перовскія, горицвіт весняний, мордовник звичайний, бадан товстолистий.
Використання лікарських рослин в квітково-декоративному оформленні.	Створення аптекарських садів.
Використання лікарських рослин в квітково-декоративному оформленні: квітник, міксбордер.	Створення квітників, міксбордерів з використанням лікарських рослин
Використання лікарських рослин в квітково-декоративному оформленні: рабатка, альпійська гірка.	Створення рабаток, альпійських гірок з використанням лікарських рослин
Використання лікарських рослин для озеленення водойм.	Асортимент лікарських рослин та їх використання в озелененні водойм.
Використання лікарських рослин для озеленення дахів.	Асортимент лікарських рослин для озеленення дахів. Технологічні особливості озеленення дахів за участю лікарських рослин.

7.4 СХЕМА КУРСУ (ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ)

Тема для самостійного опрацювання	Зміст теми
Поняття про лікарські рослини.	Фітотерапія. Історія розвитку народної медицини.
Перспективи розвитку лікарського рослинництва в Україні..	Переваги інвестиційної привабливості вітчизняного ринку лікарської рослинної сировини. Перспективи та пріоритети державної політики розвитку лікарського рослинництва

Хімічний склад лікарських рослин.	Поняття про речовини первинного та вторинного синтезу. Основні групи діючих речовин, походження та їх застосування: вуглеводи; глікозиди, алкалоїди; феноли, класифікація, використання в медицині; флавоноїди; терпеноїди; мінеральні речовини; фітонциди, рослинні гормони; білки, ферменти; вітаміни. Рослинне походження, фізіологічне значення та застосування вітамінів. Рослинне походження, фізіологічне значення та застосування білків, ферментів, гормонів.
Основні шкідники та хвороби лікарських рослин.	Загальні особливості основних шкідників лікарських рослин. Загальні особливості основних збудників захворювань лікарських рослин. Біологічний захист лікарських рослин від шкідників та хвороб.

8. СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ ТА ВИМОГИ

Загальна система оцінювання курсу	За семестр з курсу дисципліни проводяться два періодичні контролі (ПКР), результати яких є складником результатів контрольних точок першої (КТ1) і другої (КТ2). Результати контрольної точки (КТ) є сумою поточного (ПК) і періодичного контролю (ПКР): $КТ = ПК + ПКР$. Максимальна кількість балів за контрольну точку (КТ) складає 50 балів. Максимальна кількість балів за періодичний контроль (ПКР) становить 60 % від максимальної кількості балів за контрольну точку (КТ), тобто 30 балів. А 40 % балів, тобто решта балів контрольної точки, є бали за поточний контроль, а саме 20 балів. Результати поточного контролю обчислюються як середньозважена оцінок ($X_{ср}$) за діяльність студента на практичних (семінарських) заняттях, що входять в число певної контрольної точки. Для трансферу середньозваженої оцінки ($X_{ср}$) в бали, що входять до 40 % балів контрольної точки (КТ), треба скористатися формулою: $ПК = (X_{ср}) \cdot 20 / 5$. Таким чином, якщо за поточний контроль (ПК) видів діяльності студента на всіх заняттях $X_{ср} = 4.1$ бали, які були до періодичного контролю (ПКР), то їх перерахування на 20 балів здійснюється так: $ПК = 4.1 \cdot 20 / 5 = 4.1 \cdot 4 = 16.4 // 16$ (балів). За періодичний контроль (ПКР) студентом отримано 30 балів. Тоді за контрольну точку (КТ) буде отримано $КТ = ПК + ПКР = 16 + 30 = 46$ (балів). Студент має право на підвищення результату тільки одного періодичного контролю (ПКР) протягом двох тижнів після його складання у випадку отримання незадовільної оцінки. Підсумковим контролем є екзамен, на його складання надається 100 балів за виконання тестів (або задач чи завдань іншого виду). Загальний рейтинг з дисципліни (ЗР) складається з суми балів (Е), отриманих на екзамені, і підсумкової оцінки (ПО) та ділиться навпіл. $ЗР = (ПО + Е) / 2$
Практичні заняття	«5» – студент в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому нормативну, обов'язкову та додаткову літературу. Правильно вирішив усі розрахункові / тестові завдання. Здатен виділяти суттєві ознаки вивченого за допомогою

	операцій синтезу, аналізу, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, формувати висновки і узагальнення, вільно оперувати фактами та відомостями. «4» – студент достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому нормативну та обов'язкову літературу. Але при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки. Правильно вирішив більшість розрахункових / тестових завдань. Студент здатен виділяти суттєві ознаки вивченого за допомогою операцій синтезу, аналізу, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, у яких можуть бути окремі не суттєві помилки, формувати висновки і узагальнення, вільно оперувати фактами та відомостями. «3» – студент в цілому володіє навчальним матеріалом, викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових розрахунків, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Правильно вирішив половину розрахункових / тестових завдань. Має ускладнення під час виділення суттєвих ознак вивченого; під час виявлення причинно-наслідкових зв'язків і формулювання висновків. «2» – студент не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає його під час усних виступів та письмових розрахунків, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності. Правильно вирішив окремі розрахункові / тестові завдання. Безсистемно відділяє випадкові ознаки вивченого; не вміє зробити найпростіші операції аналізу і синтезу; робити узагальнення, висновки.
Умови допуску до підсумкового контролю	Студент, який навчається стабільно на «відмінні» оцінки і саме такі оцінки має за періодичні контролю, накопичує впродовж вивчення навчального курсу 90 і більше балів, має право не складати екзамен з даної дисципліни. Студент зобов'язаний відпрацювати всі пропущені семінарські заняття протягом двох тижнів. Невідпрацьовані заняття (невиконання навчального плану) є підставою для недопущення студента до підсумкового контролю.

Форми і методи контролю

- усний;
- письмовий (періодичний контроль (контрольні роботи));
- тестовий контроль;
- практична перевірка під час практичних занять;
- контроль виконання завдань самостійної роботи (презентації, тощо);
- підсумковий (семестровий) – залік

9. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Аннамухаммедова О. О. Лікарські рослини: навч. посібник [для студентів вищ. навч. закл.] / О.О. Аннамухаммедова, А. О. Аннамухаммедов. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014.- 202 с.

Допоміжна

2. Бредіхіна, Ю. Л., & Туровцева, Н. М. (2019). Лікарські рослини в озелененні. In *Advances of science: proceedings of articles the international scientific conference* (pp. 269-273).
3. Корнілова, Н. А. (2015). Агроекологічне обґрунтування формування декоративних та оздоровчих фітокомплексів із використанням лікарських рослин. *Физиология растений и генетика*, (47, № 3), 244-252.
4. Кунах В.А. Біотехнологія лікарських рослин. К. : Логос, 2005. -724 с.
5. Мельничук М.Д., Григорюк І. П., Кляченко О.Л., Коломієць Ю.В. Біологія с/г рослин. К.: Видавничий центр НАУ, 2008.-74с
6. Мінарченко В .М., Тимченко І . А . Атлас лікарських рослин України, (хорологія, ресурси та охорона). — К.: Фітосоціоцентр, 2002. — 172 с.
7. Ресурсознавство лікарських рослин: навч. посіб. для студ. вищ. фармац. навч. закл.../ Б.М. Зузук; Л.Б. Зузук - Вінниця : Нова кн., 2009. - Дод.: с.92-134. - Бібліогр.: с. 136-139. - 144 с., ISBN 978-966-382-236-5.
8. Фурдичко, О. І.; Никитюк, Ю. А. Історичні аспекти та перспективи розвитку лікарського рослинництва в Україні. *Агроекологічний журнал*, 2016, 2: 10–15-10–15.

9. Kujawska, M., Zamudio, F., Montti, L., & Carrillo, V. P. (2018). Effects of landscape structure on medicinal plant richness in home gardens: evidence for the environmental scarcity compensation hypothesis. *Economic botany*, 72(2), 150-165.

Інформаційні ресурси

https://www.youtube.com/watch?v=93tf_yT49kc&t=101s

<https://www.youtube.com/watch?v=V1QuZS0FtOA&t=12s>

<https://www.youtube.com/watch?v=pvVc4u5zx7Q&t=23s>

<https://www.youtube.com/watch?v=FijwUUWuOiI>